

PRIMENA KONCEPTA SOCIO-KULTURNE INTEGRACIJE U ANALIZI DEVIJANTNOSTI I PROCESA ETIKETIRANJA*

Ana Bilinović*

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

U radu se razmatra koncept socio-kulturne integracije kao jedan od ključnih koncepata za razumevanja načina na koji se devijantnost i proces etiketiranja odvijaju unutar različitih socijalnih konteksta, posebno unutar društvenih jedinica malog obima u jednostavnim društvima, i društvenim jedinicama malog i velikog obima u složenim društvima. Rad se u teorijskom smislu oslanja na idejno nasleđe kulturne kriminologije, teoriju etiketiranja i socioantropološke i etnografske studije na temu devijantnosti i procesa etiketiranja. Predstavljene sadržaji na temu devijantnosti i procesa etiketiranja uređeni su po kriterijumu rastućeg nivoa socio-kulturne integracije, uz pretpostavku da će se procesi koji postoje u društvenim jedinicama malog obima u jednostavnim društvima naći (i) u približno jednakim društvenim jedinicama u složenim društvima. Teorijski nalazi upućuju na zaključak da međuzavisnost kao snažna karakteristika društvenih odnosa članova društvenih jedinica malog obima inhibira etiketiranje individua kao devijanata. Pojedinač često značajno doprinosi manjoj zajednici i obično je povezan sa ostalim članovima zajednice brojnim interpersonalnim i srodničkim vezama. Etiketiranje takvog člana kao devijanta umanjuje ili eliminiše njegovu društvenu participaciju, čime se rizikuje stvaranje podela i konflikata koji narušavaju socijalni red. Suprotno, pojedinačni doprinosi većine članova društvenih jedinica velikog obima su od manjeg značaja za kolektiv i njihova relativna nezavisnost reflektuje odsustvo sveprožimajućih srodničkih veza. U ovom slučaju, etiketiranje osobe kao devijanta "košta"

*E-mail: anabilinovic@gmail.com

Zbornik IKSI, 1/2014 – A. Bilinović
„Primena koncepta socio-kulturne integracije u analizi devijantnosti
i procesa etiketiranja”, (str. 177-191)

*društvenu jedinicu veoma malo, bilo u smislu društvenog
doprinosa, bilo u smislu rizika po socijalni integritet.*

*KLJUČNE REČI: devijantnost / etiketiranje / antropologija /
koncept socio-kulturne integracije / "blaga" i "teška" devijantnost*

UVOD

Fenomen devijantnosti kontinuirano zaokuplja pažnju teoretičara i istraživača u oblasti kriminologije, sociologije, antropologije i psihologije. U brojnim sociološkim pristupima ovoj tematici, devijantnost je tumačena je kao a) integralni deo društva čija je funkcija uvećanje solidarnosti ne-devijantnih članova društva (v. Dirkem 1963); b) simptom problema u društvenoj sredini (v. Rock 2007; Hirtle 1996) i c) proizvod raskoraka između kulturološki determinisanih očekivanja i strukturnih nemogućnosti pri njihovom ostvarenju (v. Merton 1957; Davis 1972; Clinard 1974).

Jedno od najpopularnijih socioloških tumačenja devijantnosti izloženo je ranih '60-ih godina 20. veka unutar teorije etiketiranja.¹ Ova teorija odlikovala se "novom" sociološkom perspektivom pri tumačenju devijantnosti i fokusirala se na način na koji društvo definiše, konceptualizuje i "stvora" devijantnost (v. Becker 1963; Lemert 1951; Tannenbaum 1938; Matza 1969; Memmi 1965; Gofman 1963/2009; 1961/2011; Scheff 1966; Fuko 1976/2006; 1963/2011). Srž teorije etiketiranja je specifično shvatanje prema kojem devijantnost nije inherentna društvenom ponašanju, već predstavlja proizvod procesa etiketiranja u kojem se neke aktivnosti nazivaju neprikladnim, nemoralnih, bolesnim itd. Prema Hauard S. Bekeru, jednom od najpoznatijih sociologa u ovoj oblasti proučavanja "devijantnost nije kvalitet određene radnje koju osoba čini, već posledica primene pravila i sankcija na prekršioca od strane drugih" (Becker 1963: 9). Reč je o analizi identiteta (tzv. "naming can create a self") i analizi posledica koje određena socijalna etiketa ima po ponašanje individue (v. Rock 2007: 27-28; Link and Phelan 2001).

Većina teoretičara na ovom polju proučavanja tvrdi da etiketiranje osobe kao "devijanta" utiče na njenu društvenu marginalizaciju. Ova

¹ Teorija etiketiranja je povezana sa tradicijom evropske fenomenologije, tačnije, sasvim direktno sa simboličkim interakcionizmom (Bolton 1958; Denzin 1974) i socijalnim konstruktivizmom (v. Jonassen 1991; Hirtle 1996).

marginalizacija uvećava pritisak na individuu da internalizuje devijantnu sliku o sebi, što za posledicu može izazvati upuštanje individue u ono što Edvin Lemert naziva "sekundarnom" devijacijom (v. Lemert 1951:76; Rock 2007: 30).² Neophodno je istaći da reakcije osoba na percipirano devijantno ponašanje individua nisu ustaljene, već su pod uticajem faktora kao što su: ko je počinio radnju, pod kojim okolnostima je radnja izvršena, kao i stepena do kojeg je izvesna radnja vidljiva (Becker 1963). Pojedini teoretičari (McHugh, navedeno prema Link and Phelan 2001) smatraju da se devijantnom osobom može nazvati samo ona osoba koja je svesna odgovornosti za svoja dela i koja ima mogućnost alternativnog delovanja.

Uprkos činjenici da teorija etiketiranja i danas predstavlja popularan okvir analize i interpretiranja devijantnosti, kritikovana je na nekoliko osnova. Sam Beker je odbacio neke od njenih postavki, jasno izražavajući nezadovoljstvo izrazom "teorija etiketiranja". Kao adekvatniji termin predložio je "interakcionističku teoriju devijantnosti", obrazlažući da nikada nije smatrao kako njegove i izvorne postavke njegovih kolega trebaju biti nazvane teorijom (Becker 1963: 177-212). Na Tragu Bekerove kritike, grupa autora istakla je slabost teorije etiketiranja u smislu njene nemogućnosti i nezainteresovanosti za etiološko objašnjenje devijantnosti (v. Becker 1963; Matza 1969; Bolton 1958; Kaufman and Jonson 2004). Izvorni zagovornici teorije etiketiranja zapravo nisu ni predlagali rešenje etiološkog pitanja. Njihovi ciljevi su bili skromniji. Želeli su da prošire oblast istraživanja devijantnog ponašanja, uključivši u svoje analize i aktivnosti drugih, ne samo devijantne osobe. Pojedini teoretičari (v. Rock 2007) su istakli da fokus teoretičara na individualnu etikaciju teži da poništi fenomen kategorijskog etiketiranja u kome kategorije ljudi potencijalno mogu biti etiketirane kao devijanti, pored toga što individue koje pripadaju datoj kategoriji nisu učinile išta što bi opravdalo njihovo etiketiranje. Podrška ovom argumentu se može naći u raznim kulturnim kontekstima (v. Raybeck 1988).

² Najzastupljenija kritika teze o "sekundarnoj devijaciji" je ona koja uključuje tvrdnju da je primarna devijantnost verovatno češća nego "sekundarna devijantnost", da proces u kojem se osoba etiketira može ustvari smanjiti verovatnoću da se osoba upusti u devijantno ponašanje i da oni koji su etiketirani ne moraju nužno internalizovati etikete koje su im pridodate (v. Raybeck 1988: 373-374).

KONCEPT SOCIO-KULTURNE INTEGRACIJE

Jedna od osnovnih slabosti teorije etiketiranja ogleda se u neuspehu pri razumevanju i preciziranju načina na koji se etiketiranje osoba odvija u različitim socio-kulturnim kontekstima (v. Hayward and Young 2007). Značajan doprinos elaboraciji ove problematike proistekao je iz antropološke nauke, ukazivanjem na osobenosti fenomena devijantnosti i etiketiranja na različitim nivoima socio-kulturne integracije, odnosno, u okviru jednostavnih i složenih društava (v. Steward 1986). Koncept socio-kulturne integracije se oslanja na pretpostavku o "specifičnom nadovezivanju" društvenih elemenata, na način da se društveni elementi koji su prisutni na nižim nivoima mogu naći i na višim nivoima socio-kulturne integracije. Rukovodeći se ovom pretpostavkom, karakteristike ispoljavanja devijantnosti i procesa etiketiranja u jednostavnijim društvima mogu pomoći pri rasvetljavanju uslova pod kojima se devijantnost i etiketiranje odvijaju u složenijim društvima. Antropolozi su, baveći se ovom temom, posebno akcentovali razliku između *blage devijantnosti*, odnosno ponašanja koja se u odnosu na shvatanja pripadnika jedne kulture razmimoilazi sa društvenim i kulturnim normama, ali ne prete društvenom redu, i *teške devijantnosti*, odnosno ponašanja koja po mišljenju pripadnika određene kulture ne samo da se razmimoilaze sa normativnim, već i ugrožavaju društveni red (Opalić 2008).

Mali broj sociologa i antropologa koji su se bavili komparacijom fenomena devijantnosti i procesa etiketiranja u jednostavnim i složenim društvima (v. Pfohl 1985/2009; Raybeck 1988), nastojali su da pruže teorijski okvir za proučavanje ovih pojava, ističući da su jednostavna društva, za razliku od složenih, sklonija praktikovanju "efektivnih rituala primarnog reda koji sprečavaju devijantnost putem stabilizovanja definicija i prirode društvenog reda, kao i putem promovisanja društvene solidarnosti" (Pfohl 1985/2009: 74). Rukovodeći se ovim shvatanjem, sociolog Stiven Pfohl (Steven Pfohl) je istakao da je u društvima bez državne organizacije naglasak na izmirenju devijanta i društvene grupe, dok se u društvima sa državnom organizacijom izmirenje mnogo teže postiže iz razloga ujedno društvene i kulturne heterogenosti, kao i pretnje koju takvo izmirenje može postaviti pred nosioce kontrole i autoriteta (Pfohl 1985/2009).

ETNOANTROPOLOŠKA ISTRAŽIVANJA DEVIJANTNOSTI I PROCESA ETIKETIRANJA

Etnoantropološka literatura pruža detaljniji uvid u karakteristike devijantnosti i procesa etiketiranja karakterističnih za određen nivo socio-kulturne integracije. Iz razloga oskudnog materijala iz ove oblasti proučavanja, nedostatka iscrpnih uporednih studija o devijantnosti i etiketiranju i malobrojnih etnografskih opisa devijantnosti u ne-Zapadnim društvima (v. Edgerton, navedeno prema Raybeck 1988), sadržaje koji slede potrebno je uzeti kao ilustrativne i sugestivne. Predstavljene sadržaji na temu devijantnosti i procesa etiketiranja uređeni su po kriterijumu rastućeg nivoa socio-kulturne integracije, uz pretpostavku da će se procesi koji postoje u društvenim jedinicama malog obima u jednostavnim društvima naći (i) u približno jednakim društvenim jedinicama u složenim društvima.

Društva lovaca i sakupljača

Jedan od najpoznatijih opisa devijantnosti i procesa etiketiranja na nižem nivou socio-kulturne integracije dat je u okviru monografske studije Kolina Turnbulla *Šumski ljudi* (1962) o lovačko sakupljačkom društvu pigmejaca BaMbuti, naseljenim u tropskoj šumi Ituri u severoistočnom Zairu (Turnbull, navedeno prema Raybeck 1988: 378). BaMbuti društvo ne odlikuje hijerarhijska struktura, niti ima vođu, već je autoritet podjednako distribuiran na sve članove grupe, muške i ženske. Bilo koji pokušaji pojedinca da prisvoji autoritet se odbijaju i ismevaju. Sa druge strane, svakoj individui su važni društvena pripadnost i kontinuirano prihvatanje od strane grupe koja vrše jak pritisak ka konformizmu. Većina prestupa i prekršaja rešava se u okviru same BaMbuti grupe, veoma brzo, neformalno i većinom ne rezultira etiketiranjem. Prilikom činjenja određenih prekršaja, pojedinac je obično kažnjen nekom disciplinskom merom koja ne uključuje duže izopštavanje iz društva. Na primer, nakon okrivljanja povrede pravila incest tabua (primer *blage devijantnosti*), okrivljeni se proteruje iz tabora na jedan dan, nakon čega se vraća u grupu koja ga prihvata bez prigovora i ne vrši pritisak na njegovo sankcionisanje (Turnbull, navedeno prema Raybeck 1988: 114). Jedan od ozbiljnijih primera devijantnosti među pigmejcima tiče se pojedinca koji je u toku zajedničkog lova postavio svoju mrežu ispred mreže svojih sunarodnika. Ovaj postupak mogao je ostaviti druge bez hrane (primer *teške devijantnosti*) usled čega je krivac javno odbačen i ismejan, a njegov plen i plen njegovih srodnika uzet kao nadoknada. Iako

je javno etiketiran kao "životinja", upotreba ove etikete nije se prolongirala i vremenom je postupno ponovo prihvaćen u okviru svoje društvene mreže.

Istaknutiji primer *teške devijantnosti* na ovom nivou socio-kulturne integracije zabeležen je među Kung Bušmanima, lovačkom i sakupljačkom društvu nastanjenom u pustinji Kalahari u Južnoj Americi. Proučavajući ovo društvo, antropolog Ričard Li je u period od 1920-1969. godine zabeležio 22 ubistva među Kung Bušmanima, od kojih je 15 ubistava bilo deo krvne osvete (Lee 1979: 370). U četiri slučaja ubice su pogubljene na način koji je sugerisao kolektivnu saglasnost članova grupe. Mimo retkih primera teške devijantnosti, većina Kung Bušmana ne može da podnese osećaj odbačenosti koji im stvara čak i neznatan prekor. U slučaju prekršaja, pripadnici ovog društva obično se pokoravaju ispoljenom mišljenju grupe i teže da "poprave" svoje ponašanje (Lee 1976: 288).

Iako pigmejci i bušmani nisu naklonjeni etiketiranju članova sopstvene grupe, spremni su da etiketiraju i ponize sve koji ne pripadaju njihovoj grupi. Pored toga, veruju da je lagati i krasti od svojih "komšija" dozvoljeno, pa čak i poželjno ponašanje. Pretpostavlja se da ova razlika između "insajdera" i "autsajdera" snabdeva pleme BaMbuti sredstvom za potvrđivanje sopstvenih vrednosti i osobenosti.

Iz navedenog opisa društava lovaca i sakupljača može se konstatovati da se karakteristične reakcije članova ovih društava na devijantno ponašanje ogledaju u težnji ka pomirenju prestupnika sa grupom uz retku upotrebu etiketiranja, koje je obično "rezervisano" za one čije je delovanje uznemirujuće i čije kontinuirano prisustvo pretili blagostanju grupe.

Društva srednjeg ranga – plemenska društva

Jedan od najvrednijih opisa devijantnosti i procesa etiketiranja u okviru društava srednjeg ranga pružio je antropolog Tomas Gregor, proučavajući pleme Mehinaku, nastanjeno u tropskom Ksing regionu u centralnom Brazilu. Iako unutar plemena nije praktikovan autoritet kroz vođu, svako selo se odlikovalo poglavicom, pojedincem koji se izdvajao po govorničkim sposobnostima, kao i po stepenu svoje veštine u društvenoj igri Mehinaku plemena. I muškarci i žene pokazuju izuzetnu osetljivost na mišljenja i neodobravanje drugih, što ima značajan uticaj na ponašanje pripadnika plemena (Gregor, navedeno prema Raybeck 1988).

Gregor primećuje da pripadnici Mehinaku plemena označavaju jedni druge kao "dobre ljude ili propasti" (Gregor, navedeno prema Raybeck 1988) i da postoje tri vrste "propasti": đubretar, parazit i veštica. Prve dve

"propasti" nisu ozbiljne i ubrajaju se u primere *blage devijantnosti*, s obzirom da osobama etiketiranim kao takvim nije uskraćeno učešće u društvu. Za poslednju vrstu "propasti", veštice, se smatra da aktivno ugrožavaju društveni red i stoga njihovo delovanje predstavlja primer *teške devijantnosti*, gde etiketiranje za sobom povlači ozbiljnije posledice, čak i ubistvo (Gregor, navedeno prema Raybeck 1988)³.

Iako se etiketiranje prestupnika u okviru Mehinaku plemena primenjuje u specifičnim okolnostima, Gregor ukazuje da je ono ipak veoma retko. Krađa je, iako zabranjena, veoma česta, ali ne rezultira etiketiranjem prestupnika: "Pošto se lopov javno ne etiketira, društvene i ekonomske veze koje ujedinjuju njega i žrtvu nisu pokidane...Mehinaku zajednica ne bi zadugo mogla da istrpi povrede i "rane" prouzrokovane čestim javnim optužbama"(Gregor, navedeno prema Raybeck 1988: 383). Mehinaku pleme takođe pravi jasnu razliku između Mehinaku ("insajdera") i ne-Ksing indijanaca ("autsajdera"), koje Mehinaku etiketiraju kao divlje, nečiste i opasne, i nad kojima upotrebljavaju ponižavajući govor i ponašanje u cilju isticanja sopstvene superiornosti (Gregor, navedeno prema Raybeck 1988).

Slično plemenu Mehinaku, Semaï pleme, naseljeno u tropskoj unutrašnjosti malajskog poluostrva takođe nerado etiketira prestupnike (Thomas 1959). Razlozi za izbegavanje etiketiranja uključuju snažan naglasak na pomirenju, međuzavisnosti i podršci. Kao i Mehinaku pleme, Semaïci prave oštru razliku između pripadnika svog plemena i "autsajdera". Prilikom komunističke pobune 1950-ih godina pokazalo se da su Samaïci sposobni da ubiju "autsajdere" uz izuzetni entuzijazam i "opijenost krvlju" (Scott, navedeno prema Raybeck 1988: 387). Ova "insajder-autsajder" distinkcija takođe utiče na stavove članova plemena po pitanju devijantnog ponašanja. Od "insajdera" se očekuje da pokažu veći stepen prilagođavanja od "autsajdera". Takođe je zapaženo da se za istu vrstu prestupa "autsajderi" kažnjavaju mnogo gore od "insajdera".

Seoska društva

Seoski život Kelantanaca, islamskih Malajaca nastanjenih u severoistočnom delu malajskog poluostrva i Zapoteka, nastanjenih u dolini Oahaka u

³ Gregor izveštava o četiri ubistva veštica u periodu od 30 godina i primećuje da su žrtve uglavnom bile društveno otuđene i bez zaštite muškog člana porodice. Ovi podaci potkrepljuju pretpostavku da se etikete lakše dodeljuju ljudima bez široke mreže porodice i prijatelja (Gregor, navedeno prema Raybeck 1988: 381).

Meksiku je u mnogim aspektima paradigmatičan za društva na ovom nivou socio-kulturne integracije i njihovo ophođenje prema devijantnom ponašanju.

Kelantanci imaju zvanične mehanizme za kontrolisanje devijantnosti kao što su islamski verski sudovi, policija i sudovi koji su deo pravnog sistema koji je pod britanskim uticajem. Ipak, većina Kelantanaca retko dolazi u kontakt sa državnim i nacionalnim mehanizmima. Najveći uticaj na njihov život imaju nezvanične vlasti kojima se odlikuju ruralne oblasti u kojima žive. Kelantanci stavljaju poseban naglasak na očuvanje seoske harmonije i često pokušavaju da ograniče uplitanje spoljnih vlasti u seoske sukobe (Raybeck 1988).

Važnost seoskog članstva i integriteta evidentna je u razlici koju Kelantanci prave između *orang sini* ("insajdera") i *orang luar* ("autsajdera"). *Orang sini*, sunarodnici koji su međusobno povezani bilateralnom mrežom srodnika, tretiraju jedni druge s poštovanjem, nerado upotrebljavaju međusobno etiketiranje, retko izriču presude svojim sunarodnicima, i teže da opišu neku manu ili vrlinu svog sunarodnika kao samo jedan aspekt njegove složene ličnosti (Raybeck 1988: 384). S druge strane, *orang luar* su često predmet pojednostavljenog uspostavljanja stereotipa i etiketiranja.

Akcentat koji se stavlja na integritet sela i važnost seoskog društvenog života navodi Kelantance da zauzmu drugačiji stav u odnosu na državne definicije devijantnosti. Država ocenjuje određene postupke i radnje kao ilegalne i zvanično etiketira počinioca kao "kriminalca" (Raybeck 1988: 390). Država izmađu ostalog zabranjuje krijumčarenje, borbe bikova, borbe petlova i mnoge druge kockarske aktivnosti, ali su Kelantanci daleko od viđenja ovih aktivnosti kao ilegalnih i tretiraju ih kao "dragocene zanimacije kojima seljani mogu zadobiti poštovanje drugih" (Raybeck 1988: 384). Sa druge strane, iako su Kelantanci prilično popustljivi prema ponašanjima koja se oglašuju o državne i nacionalne zakone, veoma se brinu o nasilnim radnjama koje ugrožavaju solidarnost i harmoniju u selu (Raybeck 1988: 385). Njihova prvobitna reakcija na devijantno ponašanje je usmerena ka njegovom obuzdavanju putem raznih sankcija, koje variraju od tračarenja do progona iz seoskog društva. Kelantanci su svesni da javno etiketiranje osobe kao prestupnika pokazuje želju da se ta osoba marginalizuje i potisne na periferiju seoskog društva, što zbog mnogih srodničkih veza, može imati ozbiljne posledice po seosku solidarnost. Iz tog razloga se u slučajevima *blage devijantnosti* obično promovise konformizam. Međutim, ukoliko pojedinci usvoje devijantna ponašanja koja potpadaju pod *tešku devijantnost*, i nastave sa ovakvim ponašanjem uprkos pokušajima seljana

da ih podstaknu da se prilagode, postaju krajnje marginalizovani u okviru seoskog društva i etiketirani kao pripadnici kategorije devijanata. Nakon etiketiranja, učešće pojedinca u seoskom društvenom životu se završava, izbacivanjem iz seoske zajednice, ili se ograničava, što se češći slučaj. Ukoliko osoba koja je etiketirana kao prestupnik ostane pripadnik seoske zajednice, često se ulažu kontinuirani naponi da se reintegriše u tokove seoskog života (Raybeck 1988).

Monografija Henrija Selbija *Devijantnost Zapoteka* (1974), zemljoradničkog naroda nastanjenog u dolini Oahaka u Meksiku, detaljnije opisuje procese etiketiranja u seoskom društvu. Iako su deo centralizovane države i obuhvaćeni mehanizmima zvanične vlasti, Zapoteci stavljaju naglasak na seosko članstvo i podložniji su uticajima nezvaničnih mehanizama kontrole koji funkcionišu na ovom nivou. Zapoteci se trude da održe prijateljske odnose u okviru sela i često olakšavaju reintegraciju prestupnika (Selby, navedeno prema Raybeck 1988: 388). Selbi opisuje primer dva čoveka koji su se nakon što su bili optuženi i etiketirani kao prestupnici, vratili u svoje selo, bili oslobođeni etikete i nastavili da vode produktivni društveni život. Ovi primeri govore u prilog tvrdnji da Zapoteci pojedinačno ne prihvataju etikete. Nasuprot situaciji koju Becker (1963) i Lemert (1951) opisuju kao karakterističnu za industrijska društva, nema sekundarne devijantnosti koja proizilazi iz društvenog pritiska i internalizovanja etikacije.

Slično Kelantancima, Zapoteci prave drastičnu razliku između "insajdera" i "autsajdera". Od "insajdera", sunarodnika koji su povezani srodničkim i/ili interpersonalnim odnosima očekuje se da čuvaju integritet seoskog društvenog života tako što će prihvatati vrednosti kao što su poniznost, poverenje i poštovanje i tako što će izbegavati zavist koja može da dovede do ponašanja koje bi dovelo u opasnost međuzavisnost koja postoji u okviru sela (Selby, navedeno prema Raybeck 1988). Veštičarenje se smatra najvećom pretnjom za Zapoteke i njihov društveni život, a većcima/vešticama se uglavnom etiketiraju pojedinci iz redova "autsajdera". Konačnu odluku da se osoba proglasi vešcem/vešticom donosi celokupna seoska zajednica (Selby, navedeno prema Raybeck 1988: 389). Takve osobe su obično progone iz zajednice ili im sleduje smrtna kazna.

Industrijska društva

Kriminološka i sociološka literatura na temu devijantnosti i procesa etiketiranja u industrijskim društvima je prilično iscrpna (npr. Becker 1963; Gofman 2009; 2011; Fuko 2007;2009; Rock 2007). Umesto prezentovanja brojnih sadržaja ove literature, fokus će biti na dva tretiranja devijantnosti

unutar malih društvenih jedinica koje postoje u okviru industrijskih društava, iz razloga što se upravo na tom nivou očekuje da će se procesi etiketiranja podudarati sa onima na nižim stupnjevima socio-kulturne integracije. U tom smislu je od značaja opis antropološkinje Maride Holos, male norveške planinsko-farmerske zajednice koja je od 1970. godine sve više podložna pritiscima modernizacije. Do 1979. godine ova zajednica je bila dobro integrisana i održavala je potpunu saglasnost vezano za norme ponašanja i kulturne vrednosti (Hollos 1976: 242). Problemi koji uključuju konflikte ili devijantna ponašanja su se retko javljali i većina njih se rešavala putem neformalnih mehanizama kontrole, posebno putem tračeva i drugih vidova društvenog pritiska: "U slučaju da se prekrši norma, ako indirektni pritisci i sankcionisanje rezultiraju promenom ponašanja, ne sledi nikakva dalja kazna niti ostrakizam" (Hollos 1976: 246).

Nakon 1979. godine, sa ubrzanom industrijalizacijom, okolnosti za zajednicu su se promenile. Ovo je dovelo do raskola između više tradicionalno nastrojenih farmera sa periferije i "modernista", smeštenih pretežno u centru, koji su učestvovali u raznim delatnostima koje nisu promovisale međuljudsku saradnju, niti povezanost srodničkim vezama (Hollos 1976). Sasvim očekivano, "modernisti" su se sve češće oslanjali na zvanične mehanizme sankcionisanja članova zajednice i sa većom spremnošću su koristili etiketiranje prestupnika. Holos je prilično jasno izložila razloge ove promene: "Pošto su ekonomska i društvena međuzavisnost mnogo manje važni, ljudi su sada mobilniji i u mogućnosti su da odu jedni od drugih, dok održavanje mirnih odnosa i ujedinjena zajednica nisu više potrebni po svaku cenu" (Hollos 1976: 254). Ne samo da je industrijalizacija dovela do toga da se umanjila saglasnost po pitanju društvenih normi i kulturnih vrednosti, već je takođe umanjila značaj članstva u zajednici kao glavnog faktora u sprečavanju upotrebe etiketa.

Rok Ailand (Rock Island), malo društvo ribara, odvojeno od obale Atlantika i industrijalizovane nacije sa kojom je i ekonomski i politički povezano, još jedan je primer male društvene jedinice u okviru industrijskih društava (Yngvesson 1976). Učestvovanje u zajednici i solidarnost članova zajednice su od izuzetne važnosti. Odluke koje se tiču zajednice i rešavanja problema zajednice donose se na javnom trgu putem konsenzusa do kojeg dolazi izabrano veće ostrva. Međutim, "postoji odsustvo mehanizama putem kojih bi privatne tužbe bile formalizovane ili ritualizovane" (Yngvesson 1976: 359). Umesto toga, konflikti se obično rešavaju na neformalan način koji uključuje period "hlađenja", tokom kojeg umesto da se problem iznese na javnom trgu, o njemu raspravljaju zabrinuti članovi zajednice koji se trude da razreše konfliktnu situaciju. Ostrvljani prave jasnu razliku između "insajdera" i

"outsajdera", a periodi "hlađenja" češće nastupaju u slučaju prvih. Ostrvljani su toliko nevoljni da etiketiraju pripadnike svoje zajednice kao prestupnike da svesno izbegavaju upotrebu takvih etiketa čak i za najgore prestupe. Krađa je najgori zločin koji ostrvljanin može da počini, ali je čak i taj čin često proglašen za "pozajmicu" i često ostaje nezabeležen (Yngvesson 1976). U slučaju da "insajder" ostane nepopravljiv i kontinuirano nastavlja sa primerima *teške devijantnosti*, postepeno biva isključen iz zajednice i konačno, etiketiran kao "outsajder".

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Sve društvene grupe upotrebljavaju neki vid etiketiranja, iako se priroda ovog procesa razlikuje između društvenih jedinica malog, nasuprot velikog obima, posebno kada je reč o etiketiranju devijanata. S obzirom da društvene jedinice malog obima sadrže u suštini svu "socijalnu teksturu" jednostavnih društava, ali samo deo konteksta složenih društava, za očekivati je nalaženje ujedno razlika i sličnosti u procesu etiketiranja između ova dva nivoa socio-kulturne integracije.

Dati pregled "tretiranja" devijantnosti u društvenih jedinicama malog obima, od jednostavnih - bez države, društava lovaca i sakupljača, preko složenih - organizovanih na bazi države, industrijskih društava, otkrio je značajan kontinuitet. U jednostavnim društvima je izražena socio-kulturna integracija, naglasak je na grupnom članstvu i na izmirenju prestupnika sa grupom, pre nego na kazni i progonu iz zajednice. Međutim, ove karakteristike su takođe prisutne i u malim društvenim jedinicama unutar društava sa državnom organizacijom. Takođe, sociolog Stiven Pfol je naglasio da su formalni rituali etiketiranja, karakteristični za društva sa državnom organizacijom, neophodni u svrhu etiketiranja devijanata što odaje utisak da društva bez državne organizacije ne upotrebljavaju etiketiranje. Međutim, očigledno je da se neformalna sredstva etiketiranja upotrebljavaju i u malim socijalnim jedinicama u okviru društava bez državne organizacije kao i u onima sa državnom organizacijom. Ove kontinualnosti sugerišu da je neophodno obratiti pažnju na veličinu i kompleksnost društvenih grupa, pre nego isključivo na društva čiji su deo.

Razlike u procesu etiketiranja između jednostavnih i složenih društava reflektuju činjenicu da se složena društva sastoje od društvenih grupa ujedno malog i velikog obima, dok se jednostavna sastoje isključivo, ili većinom od društvenih grupa malog obima. Razlike u veličini i kompleksnosti društvenih jedinica promovišu niz međusobno različitih

Zbornik IKSI, 1/2014 – A. Bilinović
 „Primena koncepta socio-kulturne integracije u analizi devijantnosti
 i procesa etiketiranja”, (str. 177-191)

karakteristika relevantnih za proces etiketiranja. Tabela 1. rezimira najvažnije uočene razlike.

Tabela 1. Devijantnost i veličina društvenih jedinica (Raybeck 1988: 390)

<i>Male društvene jedinice</i> (Tabori, bande, sela itd.)	<i>Velike društvene jedinice</i> (Grad, država, nacija itd.)
Dobro integrisane, sa postojanim vrednostima	Slabo integrisane, često sa oprečnim vrednostima
Relativna jednakost među članovima	Jasna nejednakost među članovima
Međusobna zavisnost članova	Nezavisnost članova
Društveni kontekst bogat informacijama	Društveni kontekst osiromašen u pogledu informacija
Etiketiranje devijanata odvija se postepeno i retko se dešava	Etiketiranje devijanata javlja se naprasno i često se dešava
Tolerisanje blage devijantnosti	Netolerisanje blage devijantnosti
Sekundarna devijantnost neuobičajena	Sekundarna devijantnost uobičajena

Karakteristika snažne vrednosne integrisanosti unutar društvenih jedinica malog obima stabilizuje definiciju društvenog života i reda. Relativno slabo integrisane vrednosti pretežno karakteristične za društvene jedinice velikog obima ne mogu na isti način postići navedeno. Konfliktno vrednosti često su sam izvor devijantnosti. Relativna jednakost članova društvenih jedinica malog obima smanjuje verovatnoću da će etiketiranje devijanata biti udruženo sa nejednakošću u moći, kao što je često slučaj u društvenim jedinicama velikog obima (v. Becker 1963; Matza 1969).

Međuzavisnost kao karakteristika društvenih odnosa među članovima društvenih jedinica malog obima inhibira etiketiranje individua kao devijanata. Član često značajno doprinosi maloj zajednici i obično je povezan sa ostalim članovima zajednice brojnim interpersonalnim i srodničkim vezama. Etiketiranje takvog člana kao devijanta umanjuje ili eliminiše društvenu patricipaciju te osobe, čime se rizikuje stvaranje podela i konflikata koji narušavaju socijalni red. Suprotno, doprinosi većine članova društvenih jedinica velikog obima su u poređenju manje značajni i relativna nezavisnost ovih individua reflektuje odsustvo prožimajućih srodničkih veza. U ovom slučaju, etiketiranje individue kao devijanta "košta" društvenu jedinicu veoma malo, bilo u smislu društvenog doprinosu, bilo u smislu rizika po socijalni integritet. Veoma je verovatno da etiketiranje devijanata u društvenim jedinicama velikog obima ustvari jača socijalnu integraciju putem izdvajanja pojedinih individua kao društveno nepodobnih, koji, prema principu suprotnosti, ističu podobnost ostalih u skladu sa društvenim redom.

REFERENCE

- (1) Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in Sociology of Deviance*. New York: Free Press.
- (2) Bolton, C. D. (1958). Behavior, Experience, and Relationships: A Symbolic Interactionism Point of View. *American Journal of Sociology* 64(1): 45-58.
- (3) Clinard, M. B. (1974). *Sociology of Deviant Behavior*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- (4) Davis, N. J. (1972). Labeling Theory in Deviance Research. *The Sociological Quarterly* 13 (4): 447-474.
- (5) Denzin, N. K. (1974). The Methodological Implications of Symbolic Interactionism for the Study of Deviance. *The British Journal of Sociology* 25(3): 269-282.
- (6) Dirkem, E. (1963). *Pravila sociološke metode*. Beograd: Savremena škola.
- (7) Fuko, M. (1963/2011). *Rađanje klinike: Antropologija medicinskog opažanja*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- (8) Fuko, M. (1976/2006). *Istorija seksualnosti I: Volja za znanjem*. Beograd: Karpos.
- (9) Gofman, E. (1961/2011). *Azili: Eseji o društvenom položaju pacijenata bolnica za mentalno obolele i drugih utočenika*. Novi Sad. Mediterran Publishing.
- (10) Gofman, E. (1963/2009). *Stigma: Zabeleške o ophođenju sa narušenim identitetom*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- (11) Hayward, K. and J. Young (2007). Cultural Criminology. In: Maguire, M., R. Morgan and R. Reiner (eds.). *The Oxford Handbook of Criminology*. New York: Oxford University Press, pp: 102-121.
- (12) Hirtle, J. St. P. (1996). Coming to Terms: Social Constructivism. *The English Journal* 85(1) Right Writing: 91-92.
- (13) Hollos, M. (1976). Conflict and Social Change in Norwegian Mountain Community. *Anthropological Quarterly* 49 (4): 239-257.
- (14) Jonassen, D. H. (1991). Objectivism versus Constructivism: Do We Need a New Philosophical Paradigm? *Educational Technology Research and Development* 39(3): 5-14.
- (15) Kaufman, J. M. and C. Jonson (2004). Stigmatized Individuals and the Process of Identity. *The Sociological Quarterly* 45(4): 807-833.
- (16) Lee, R. B. (1979). *The !Kung San: Men, Women, and Work in a Foroging Society*. New York: Cambridge University Press.

- (17) Lemert, E. (1951). *Social Pathology*. New York: Mcgraw-Hill.
- (18) Link, B. G. and J. C. Phelan (2001). Conceptualizing Stigma. *Annual Review of Sociology* 27: 363-385.
- (19) Matza, D. (1969). *On Becoming Deviant*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- (20) Memmi, A. (1965). *The Colonizer and the Colonized*. New York: Orion Press.
- (21) Merton, R. (1957). *Social Theory and Social Structure*. Glencoe: Free Press.
- (22) Opalić, P. (2008). *Psihijatrijska sociologija: Teorijski i empirijski problemi sociologije mentalnih poremećaja*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- (23) Pfohl, S. (1985/2009). *Images of Deviance and Social Control: A Sociological History*. USA: Waveland Press.
- (24) Raybeck, D. (1988). Anthropology and Labelling Theory: A Constructive Critique. *Ethos* 16(4): 371-397.
- (25) Rock, P. (2007). Sociological Theories of Crime. In: Maguire, M., R. Morgan and R. Reiner (eds.), *The Oxford Handbook of Criminology*. New York: Oxford University Press, pp. 4-42.
- (26) Sayce, L. (1998). Stigma, discrimination and social exclusion: whats in a word. *Journal of Mental Health* 7:331-343.
- (27) Scheff, T. (1966). *Being Mentally Ill*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- (28) Steward, J. H. (1986). Levels of Sociocultural Integration: An Operational Concept. *Journal of Anthropological Research* 42 (3): 337-353.
- (29) Tannenbaum, F. (1938). *Crime and Community*. London and New York: Columbia University Press.
- (30) Thomas, E. M. (1959). *The Harmless People*. New York: Vintage Books.
- (31) Yngvesson, B. (1976). Responses to Grievance Behavior: Extended Cases in a Fishing Community. *American Ethnologist* 3: 353-382.

APPLICATION OF THE CONCEPT OF SOCIO-CULTURAL INTEGRATION IN THE ANALYSIS OF DEVIANCE AND LABELING PROCESS

This paper discusses the concept of socio-cultural integration as a key concept for understanding the ways in which deviance and labeling process taking place within different social contexts, particularly within the small-scale social units in simple societies, and social units of small and large-scale in complex societies. In theoretical sense, this paper is based on conceptual legacy of cultural criminology, labeling theory and socio-anthropological and

ethnographic studies on the subject of deviance and labeling process. Featured contents on the topic of deviance and labeling processes are governed by the criterion of increasing level of socio-cultural integration, with assumption that the processes that exist in small-scale social units in simple societies will be found in approximately equal social units in complex societies. Theoretical findings suggest that interdependence as a strong feature of social relations among members of social units of small-scale inhibits the labeling of individuals as deviants. Individual often contributes significantly to smaller community and is usually associated with other members of community by numerous interpersonal and kinship ties. Labeling such a member as deviant reduced or eliminate its social participation, which risks creating divisions and conflicts that disturb the social order. In contrast, the individual contributions of the majority of members of a large-scale social units are of minor importance for the collective and their relative independence reflects the absence of all-pervasive kinship ties. In this case, labeling people as deviant "costs" social unit very little, either in terms of social contribution, either in terms of risk to social integrity.

KEYWORDS: deviance / labeling / anthropology / socio-cultural integration / "mild" and "severe" deviancy